

Analiza ad-hoc treści zeznań pod kątem ukryć w narracji

oraz skuteczne zadawanie pytań pogłębiających

Analizy wiarygodności
Olga Gajewska

- Biegły sądowy w psychologii i psycholingwistyce
- Ocena wiarygodności zeznań i wyjaśnień
- Współpraca z policją (Archiwum X, CBZC): analiza akt, profilowanie świadków, alternatywne hipotezy, przygotowanie do kolejnego przesłuchania
- Raporty i opinie sądowe
- Wykłady na UAM (Analiza Behawioralna i Wykrywanie Kłamstwa)
- W procesie zdobywania uprawnień profilerów kryminalnego

- Współpraca z kancelariami zajmującymi się przestępstwami gospodarczymi oraz M&A
- Raport z analizy dokumentów i zeznań - luki narracyjne, ocena wiarygodności stron i świadków bez przesłuchania
- Ocena wiarygodności anonimowych zgłoszeń sygnalistów
- Human due diligence w rekrutacjach na wysokie stanowiska, przejęciach, relacjach oraz sporach biznesowych, wykrywanie tzw. insiderów

Cel szkolenia

Wyposażenie Państwa w praktyczne narzędzia pozwalające na:

- rozpoznanie sygnałów ukrycia i przemilczenia w narracji świadka lub strony
- budowanie strategii dopytania w oparciu o zidentyfikowane luki narracyjne
- świadome formułowanie pytań z perspektywy analizy lingwistycznej

Agenda

1. Podstawy zadawania pytań
 - a. Zniekształcenia rzeczywistości utrudniające obiektywne zadawanie pytań
 - b. Zasady efektywnego zadawania pytań
2. Skażenie wywiadu utrudniające analizę
 - a. Niezamierzone wpływanie na odpowiedź z poziomu pytania
 - b. Inne niedokładności
3. Słuchanie i analiza odpowiedzi na bieżąco
 - a. Wskaźniki ukrycia
 - b. Konstrukcja pytań pogłębiających w różnych scenariuszach ukrycia
4. Manipulacje językowe
 - a. Wskaźniki manipulacji
 - b. Konstrukcja pytań pogłębiających przy manipulacjach
5. Gdzie szukać biegłych i ekspertów

Podstawy zadawania pytań

Zniekształcenia rzeczywistości, jakim podlegamy

- Efekt aureoli i efekt diabła (rogów) - nie tylko wygląd
- Efekt autorytetu
- Błąd atrybucji
- Zmęczenie sędziego
- Skłonność do ufania
- Błąd potwierdzenia

Podstawowe zasady zadawania pytań z przykładami (1)

1. **Zawsze zadawaj jedno pytanie na raz, nie łącz dwóch tematów, czy wątków czasowych.**

✗ „Czy była pani wczoraj wieczorem i w sobotę w kinie?”

✓ „Czy była wczoraj wieczorem w kinie?”

✓ „Czy była w sobotę wieczorem w kinie?”

2. **Nie używaj w pytaniach sformułowań dających wybór, ani „lub” czy „albo”.**

✗ „To było w mieszkaniu czy na klatce?”

✓ „Gdzie to się wydarzyło?”

3. **Najpierw jeden temat, potem pytanie pogłębiające. Dopiero potem kolejny temat.***

✗ „Kiedy pani wyszła i co on wtedy zrobił?”

✓ „Kiedy pani wyszła?”

✓ „Co on zrobił potem?”

4. **Nigdy nie dawaj ‘wyjścia awaryjnego’ w pytaniu.**

✗ „Czy on pana uderzył, czy tylko popchnął?”

✓ „Co on panu zrobił?”

5. **Nie zadawaj pytań, na które sam masz już „gotową” odpowiedź.***

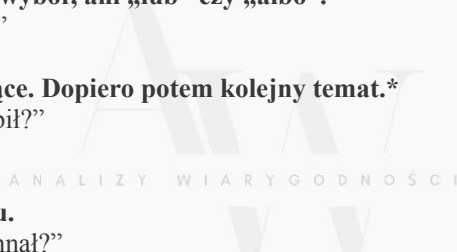
✗ „Czyli nie było wtedy nikogo obok pana?”

✓ „Kto jeszcze to widział?”

6. **Nie zadawaj pytań, które są nacechowane moralnie**

✗ „Czy ukradł pan pieniądze?”

✓ „Czy zabrał pan pieniądze?”

* możliwe, jeśli taki jest zamysł przesłuchującego

Podstawowe zasady zadawania pytań z przykładami (2)

- 1. Pytaj o to, czego chcesz się dowiedzieć, a nie o to, co zakładasz jako przyczynę zdarzeń.**
 - ✗ „Kto ostatni jechał pana samochodem?”
 - ✓ „Kto zaparkował pana samochód w tamtym miejscu?”
- 2. Nie zadawaj pytań z zawartą w nich odpowiedzią ani w trybie domyślania się, dodając na końcu słowa takie jak “prawda”, “tak”, “nie”.**
 - ✗ „Był pan wtedy zdenerwowany, prawda?”
 - ✓ „Jak się pan wtedy czuł?”
- 3. Podążaj za językiem świadka, używaj jego słów i sformułowań - chyba, że świadek wcześniej zrobił tak z twoim pytaniem.**

Świadek: „On mnie przycisnął do ściany.”

 - ✗ „Czyli zastosował przemoc fizyczną?”
 - ✓ „Powiedziała pani: ‘przycisnął do ściany’. Co to dokładnie znaczyło?”
- 4. Mów jak najmniej i jak najbardziej neutralnym językiem (bez zanieczyszczania języka świadka językiem przesłuchania na ile to możliwe)**
 - ✗ „Proszę dokładnie i spokojnie opisać w logicznej kolejności, co się tam wydarzyło.”
 - ✓ „Proszę opowiedzieć, co się wydarzyło.”
- 5. Gdy rozmówca się waha lub urywa zdanie – nie pomagaj mu. Powiedz: „kontynuuj”, „dokończ”, albo powtórz jego ostatnie słowa. Nic więcej.**

Świadek: „I wtedy on... no bo ja...”

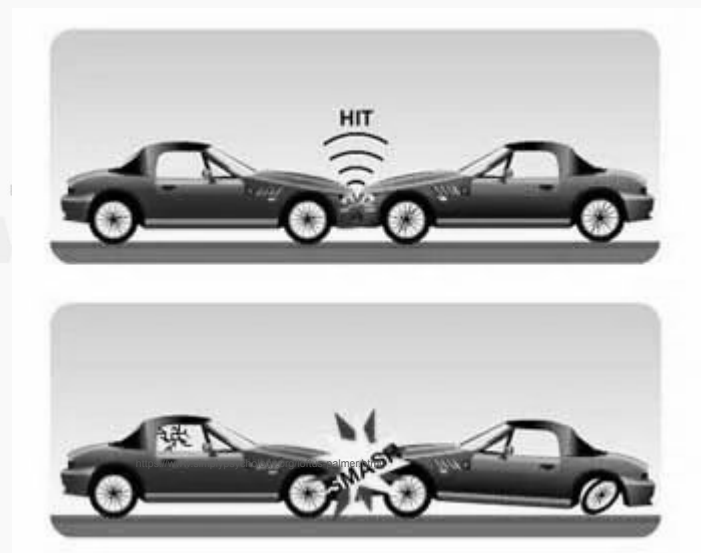
 - ✗ „Czyli on wtedy wyszedł?”
 - ✓ „Proszę dokończyć.”
- 6. Pytaj wprost, bez metafor, zmiękczenia i niedopowiedzeń, nie zlagdzaj pytań nawet jeśli są niekomfortowe.**
 - ✗ „To był taki raczej niefortunny żart czy coś więcej?”
 - ✓ „Jakie dokładnie słowa pan do niej powiedział?”

Problemy utrudniające analizę

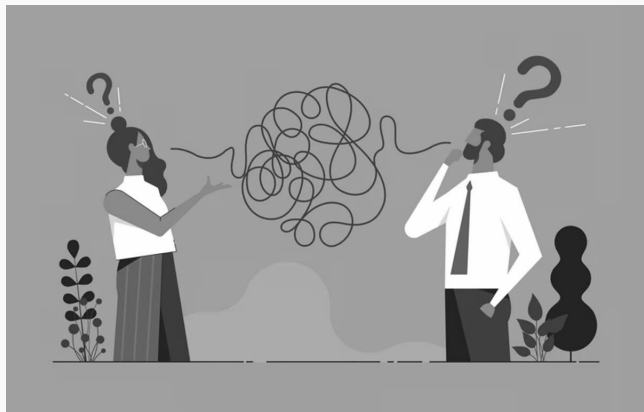
Pytania sugerujące, słowa sugerujące

Loftus & Palmer (1974) - Car Crash Experiment

Nieuwspólnione pojęcia

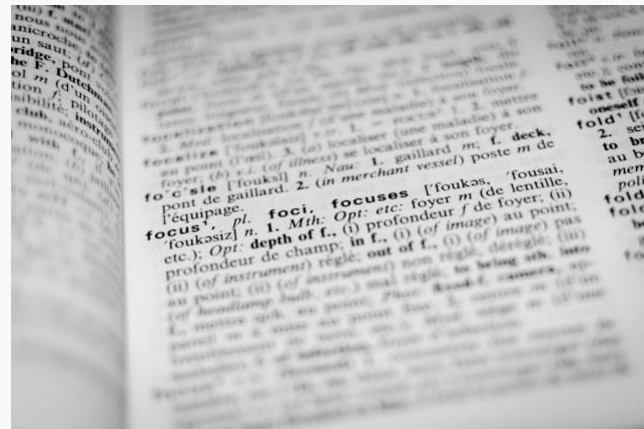
To samo słowo ma różne znaczenia dla różnych osób

AW
ANALIZY WIARYGODNOŚCI
W

Brak śledzenia zmian używanych pojęć

W analizie treściowej nie istnieją synonimy

Brak dopytania

Manipulacje mają na celu ukrycie, ominięcie prawdy lub sprowadzenie rozmowy na inny temat. Brak dopytania powoduje de facto brak analizy.

Słuchanie i analiza odpowiedzi na bieżąco

ANALIZY WIA

Trzy rodzaje kłamstwa

Fabrykacja	Pomijanie i zawaolowanie	Przekierowanie
Zaprzeczanie	Luki czasowe	Zmiana tematu
Podawanie nieprawdziwych alternatywnych zdarzeń	Pomijanie elementów opowieści	Unikanie odpowiedzi
	Manipulowanie rzeczywistością	Przeniesienie odpowiedzialności

Słuchanie i analiza odpowiedzi

Nie trzeba być „artystą rozmowy”, żeby ludzie zaczęli mówić. Wystarczy im nie przeszkadzać.

Ludzie mówią najczęściej wtedy, gdy czują, że są naprawdę słuchani.

Słuchanie nie polega na układaniu w głowie kolejnego pytania, ale na skupieniu się na tym, co jest mówione – słowo po słowie.

Dobre pytanie nie powstaje z techniki, tylko z uważnego słuchania.

“When you shut up your brain and just listen, the question will follow” [Avinoam Sapir]

Elementy analizy ad-hoc

- Luki i przeskoki czasowe
- Silne przekonywanie
- Mówienie przez negację
- Ogólniki
- “Nie mogę powiedzieć, żebym...”
- “Nie pamiętam”
- Zwalnienie narracji

Luki i przeskoky czasowe i geograficzne

Czego szukać: ‘potem’, ‘następnie’, ‘później’, ‘dalej’, ‘gdy już dojechaliśmy’... itd.

Rozwiązanie: Dopytuj o moment ukryty (tzw. Micro-action interview)

Przykłady:

- Wyszliśmy z restauracji razem. Potem odprowadziłem ją do domu.
- Rozpaliliśmy ognisko. Później sprzątaliśmy.

Pytanie pogłębiające: “proszę wrócić do tego momentu gdy...(przed ukryciem) i opowiedzieć jeszcze raz dokładnie co się dalej działo.

Silne zaprzeczenia lub przekonywanie

Czego szukać: ‘Nie’, ‘nigdy’, ‘w żadnym przypadku’, ‘absolutnie’, ‘przenigdy’, ‘w żadnym razie’, ‘na pewno nie’, ‘nie było takiego zdarzenia’ itd

Rozwiązanie: Zwróć uwagę, przy jakich tematach to się pojawia i dopytuj.

Przykłady:

Na pytanie, czy kiedykolwiek miał problemy z prawem, świadek stwierdza: „Nie, absolutnie nigdy nie byłem karany. Nigdy nie miałem nawet drobnych konfliktów z prawem.”

Pytanie pogłębiające powinno przyjąć formę pytania o to samo za jakiś czas, tylko w lekko zmieniony sposób.

Mówienie przez negację

Czego szukać: opowiadanie czego się nie robiło zamiast podawania faktów. Może świadczyć o braku alternatywnych do zaprzeczanych wspomnień.

Rozwiązanie: Prośba o opowiedzenie co się działo (tego dnia, w tej godzinie itd) - sprawdzenie, czy ma szczegóły w głowie faktycznych wydarzeń, czy tylko są tam zaprzeczenia.

Przykłady:

- “Nie widziałem się z nim, w ogóle nie wychodziłem z domu.”
- “Nie było mnie tam, absolutnie! Nie przechodziłem nawet w okolicy, nigdy nie byłem nawet w tym obszarze.”

Dopytanie powinno przyjąć formę pytania o to, co się działo (np. W takim razie co pan robił?)

Ogólniki

Czego szukać: zwiększenia liczby wystąpień wyrazów takich jak ‘chyba’, ‘jakby’, ‘mniej więcej’, ‘tak jakby’, ‘niby’, ‘trochę’, ‘po prostu’, ‘myślę, że’, ‘tak mi się wydaje’, ‘o ile pamiętam’, ‘powinno być’.

Rozwiązanie: Zwróć uwagę, kiedy to się pojawia i dopytuj o szczegóły - proś o doprecyzowanie do skutku.

Przykłady:

- „On był chyba trochę zdenerwowany i tak jakby podniósł głos.”
- „To się działo mniej więcej wieczorem, on stał tam jakby chwilę i po prostu wyszedł.”

Pytania pogłębiające: ile razy...? Jak długo...? Co to znaczy...? Ile to jest trochę...?

Nie mogę powiedzieć...

Czego szukać: ‘nie mogę powiedzieć’

Rozwiązanie: szukanie albo powodów, dla których ‘nie może powiedzieć’ oraz dopytanie o to, co świadek ‘może powiedzieć’

Przykłady:

- “Nie mogę powiedzieć, że bym ją dyskryminował w pracy.”
- “Nie mogę powiedzieć, że bym coś o tym ataku na niego wiedziała wcześniej.”

Pytanie pogłębiające: “a co może pan/pani powiedzieć?” ma na celu danie przestrzeni do dalszej analizy i dalszych pytań pogłębiających. Druga opcja “co pana/panią blokuje przed powiedzeniem nam tego?” lub “czego pan się obawia?”

Nie pamiętam...

Czego szukać: ‘nie pamiętam’

Rozwiązanie: zrozumienie, kiedy kontekstowo pojawia się niepamięć (vs. ‘nie wiem’), dopytanie o to co pamięta.

Przykłady:

- “Nie pamiętam, żebym...”
- “Nie pamiętam”

Pytanie pogłębiające: “a co pan/pani pamięta na ten temat?” lub “proszę powiedzieć wszystko co pan/pani pamięta na ten temat”.

Zwolnienie narracji

Czego szukać: nagle pojawiające się wstępy do odpowiedzi na pytanie, długie “rozbiegi” przed faktycznym meritum. Świadczą o wyższej sensytywności danego momentu w opowieści.

Rozwiązanie: pytanie o szczegóły

Przykłady:

- „No bo to było tak, że... ja w ogóle rzadko tam chodzę, wie pani, raczej omijam to miejsce, bo... no, wtedy akurat się spieszyłem i...”
- „Zanim odpowiem, muszę powiedzieć, że ja naprawdę nie chciałem żadnych problemów i w ogóle staram się unikać takich sytuacji, tylko że...”

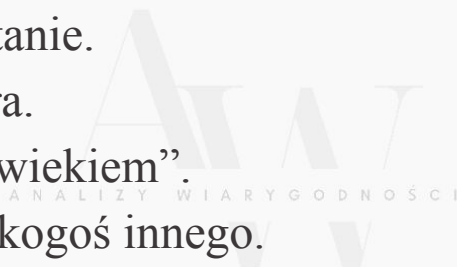
Pytanie pogłębiające: adekwatne do obszaru sensytywnego. Ma na celu dowiedzenie więcej o tym, dlaczego dany moment/szczegół/osoba/itd są tak ważne dla świadka.

Manipulacje językowe

Manipulacje językowe

- Elastyczna prawda.
- Parafrazowanie pytań.
- Pytanie w odpowiedzi na pytanie.
- Omijanie pytania, implikatura.
- Zasada “jestem dobrym człowiekiem”.
- Przekierowanie oskarżeń na kogoś innego.
- Warunkowanie
- Ingracjacja
- Zawieszanie w pół zdania

Elastyczna prawda / Eufemizacja

Opis: Rozciąganie lub zawężanie znaczeń słów, obszarów geograficznych, używanie nieadekwatnych czasów gramatycznych, by nieprawda stała się prawdą.

Rozwiązanie: należy upewnić się, co do szczegółów, definicji pojęć używanych przez świadka.

Przykłady:

- Nie było mnie na plaży może 10 minut (definicja plaży obejmowała także pobliską kawiarnię i inne obszary, z których było widać plażę)
- Nie otrułem jej, podałem jej jej własne leki. (potrójną dawkę)

Pytania pogłębiające obejmują definicje i mają na celu upewnienie się, że przesłuchujący i świadek operują tymi samymi pojęciami, np: “gdzie kończy się plaża dla pani?”, “co to znaczy “otruć” w tym przypadku?”

Parafrazowanie pytań

Opis: zmiany słów podczas powtarzania pytania, parafrazy zmieniające kontekst, czas, słowa.

Rozwiązanie: Nie pozwalaj zmieniać pytań ani ich parafrazować. Nie pozwalaj zmieniać wyrazów (pytasz o spotkanie, ktoś odpowiada o rozmawianiu). Gdy to następuje, zadaj to samo pytanie jeszcze raz w oryginalnej formie.

Przykłady:

- Pytanie: Kiedy ostatnio się pan z nią widział? Odpowiedź świadka: Kiedy rozmawialiśmy?... chyba we wtorek.

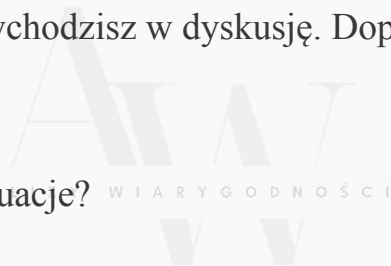
Pytanie w odpowiedzi na pytanie.

Opis: Pytanie zamiast odpowiedzi, może zawierać parafrazę, udawane zaskoczenie, być graniem na czas, albo zaczepką.

Rozwiązanie: Metoda zdartej płyty. Nigdy nie wchodzisz w dyskusję. Dopytujesz tym samym pytaniem do skutku.

Przykłady:

- Czy zdarzały się u pana w pracy takie sytuacje?
- U mnie? W pracy?...

Implikatura i odpowiedź na inne niż zadane pytanie

Opis: unikanie pytania poprzez domysły, sugestie lub opieranie się na implikacji (założeniu, że przesłuchujący podąży za domysłem).

Rozwiązanie: Jeśli rozmówca omija pytanie, dopytuj tak długo, aż uzyskasz konkretną odpowiedź. Nazwij brak odpowiedzi – niech wie, że wiesz, że nie odpowiedział.

Przykłady:

- Czy widział się pan z nią w piątek? - Zazwyczaj widzimy się w piątki, niedziele i środy.

Jestem dobrym człowiekiem

Opis: Uzasadnienie niemożności popełnienia danego czynu innymi zachowaniami.

Rozwiązanie: ignoruj, nie sugeruj, że to nie ma związku bo tylko spowodujesz dalsze coraz wymyślniejsze uzasadnienia. Przeformułuj pytanie.

Przykłady (odpowieź na pytanie o sprawstwo):

- Kocham żonę, dbam o dzieci, jak mógłbym molestować koleżankę z pracy?
- Udzielam się charytatywnie, nie okradam pracodawcy.

Przekierowanie oskarżeń

Opis: wszyscy inni są winni (czegoś lub tego samego)

Rozwiązanie: powtórzenie pytania

Przykłady:

Ojciec w odpowiedzi na zarzut o przemoc wobec syna: To absolutnie nieprawdziwe oskarżenia. Jeśli ktoś tu zaniedbuje naszego syna, to jest to jego matka, która ciągle wpaja mu jakieś absurdalne historie na mój temat.

ANALIZY WIARYGODNOŚCI

Warunkowanie i gdybanie

Opis: odpowiedź na pytanie “Czy...” brzmi “to zależy”. Świadek wchodzi na temat ewaluacji poprawności pytania, koncepcje, definicje itd. Używa słów takich jak “jeśli” i opisywanie “normalnych” warunków, lub stanów, które nie zaistniały.

Rozwiązanie: dopytanie o stan faktyczny; powtórz pytanie i powiedz, że oczekujesz odpowiedzi tak lub nie.
Ewentualnie dopytaj co w takim razie się działo.

ANALIZY WIARYGODNOŚCI

Przykłady:

- Na pytanie “Co pan robił we środę?” Świadek odpowiada: “Jeśli to był zwyczajny dzień to pewnie byłem w pracy.” (w połączeniu z “normalnością” i rozmyciem “pewnie”)
- Na pytanie “Czy pan ją dyskryminował?” Świadek odpowiada: “Jeśli ma pan na myśli gorsze traktowanie niż innych, to nie.” (w połączeniu z elastyczną prawdą)

Ingracjacja

Opis: przypodobywanie się drugiej osobie; impression management

Rozwiązanie: Nie reagujemy, jeśli potrzeba - powtarzamy pytanie

Przykłady:

- Mówienie z uwzględnieniem i podkreśleniem statusu/stopnia naukowego, stopnia służbowego (“ależ pani aspirant - ja bym nie mógł czegoś takiego zrobić, pani aspirant”)
- Komplementy: “jakie to dobre pytanie”
- Stawianie się niżej w hierarchii “ja się podporządkuję pani decyzji”

Zawieszenie w pół zdania

Opis: rozpoczęcie zdania i albo przerwanie, albo dokończenie po przerwie w sposób niegramatyczny lub niespójny

Rozwiązanie: Każ dokończyć każde zawieszone zdanie tak jak miało brzmieć w oryginale (mówisz pierwszą część zachęcająco).

Przykłady:

- „Wszedłem do mieszkania i zobaczyłem... bo drzwi były otwarte.”¹
- „Podszedłem do okna, chciałem sprawdzić... i wtedy ktoś wszedł do pokoju.”

Najlepsze pytania

Pytania otwarte

Najlepszy możliwy początek rozmowy i przesłuchania - świadek sam definiuje priorytety oraz linię czasową.

Spontaniczna wypowiedź daje nam kotwice do dalszego dopytania.

Przykłady pytań:

- Proszę opowiedzieć, co się stało.
- Jak to wszystko się zaczęło.
- Co Pan (i) wie o tej sprawie.

Pytania behawioralne

Mają na celu oszacowanie emocjonalnego stosunku danej osoby do zdarzenia. Opierają się na prostej zasadzie mówiącej, że osoba powiązana ze zdarzeniem będzie próbować szukać usprawiedliwienia “na zewnątrz” (tzw. błąd atrybucji)

Przykłady pytań:

- Co wg Pana mogło spowodować, że ktoś popełnił takie przestępstwo?
- Jaki typ osoby mógłby coś takiego zrobić?
- Jaką karę należy wymierzyć sprawcy?

Gdzie szukać biegłych i ekspertów

Analizy Wiarygodności

Prof. Jadwiga Stawnicka

Justyna Poznańska

Filip Szumski

Dziękuję

Literatura

Amado, B. G., Arce, R., Fariña, F., & Vilariño, M. (2016). Criteria-Based Content Analysis (CBCA) reality criteria in adults: A meta-analytic review. *International Journal of Clinical and Health Psychology: IJCHP*, 16(2), 201–210.

<https://doi.org/10.1016/j.ijchp.2016.01.002>

Feluś, A. (1975). *Z zagadnień językoznawstwa kryminalistycznego*. <https://pam.poznan.pl/wydawnictwo/z-zagadnien-jezykoznawstwa-kryminalistycznego-130>

Feluś, A. (1979a). *O potrzebie badania języka na użytek kryminalistyki*. <https://opus.us.edu.pl/info/article/USL280eade99c89434b97413ceb9bceab14/>

Feluś, A. (1979b). *Problemy Kryminalistyki*. <https://opus.us.edu.pl/info/journalseries/WUT67392?ps=20&title=Record%2Bdetails%2B%25E2%2580%2593%2BJournals%2Band%2Bseries%2B%25E2%2580%2593%2BUniversity%2Bo%2BSilesia+title&lang=en&pn=1>

Hartwig, M., Granhag, P. A., Strömwall, L. A., & Vrij, A. (2004). Police Officers' Lie Detection Accuracy: Interrogating Freely Versus Observing Video. *Police Quarterly*, 7(4), 429–456. <https://doi.org/10.1177/1098611104264748>

Hebrowski, P. (2009). *Kilka uwag na temat wiarygodności i jej oceny w przesłuchaniu*.

JR Schafer, D Ziser, J Klein, GJ Miller. (1993). *Linguistics in the Courtroom D*. <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Digitization/146034NCJRS.pdf>

Keatley, D. (2018). *Pathways in Crime: An Introduction to Behaviour Sequence Analysis*. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-75226-6> A R Y G O D N O Ś C I

Keatley, D., Arntfield, M., & Clarke, D. D. (2022). Crime Script Sequencing: An optimal forensic combination for cold case analysis. *Forensic Science International: Synergy*, 5, 100278. <https://doi.org/10.1016/j.fsivn.2022.100278>

Keatley, D., Marono, A., & Clarke, D. (2023). Prevalence scores: An addition to behaviour sequence analysis. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-05-2023-0036>

Keatley, D., & O'Donnell, C. (2023). Winthroping as an Investigative Tool in Clandestine Grave Discovery and Psychological Profiling. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 38. <https://doi.org/10.1007/s11896-023-09596-0>

Kwasiniński, R. (2014). Językowo-psychologiczna analiza wypowiedzi w sprawach dotyczących zagrożenia bezpieczeństwa osób ustawowo podlegających ochronie wobec zagrożeń w XXI wieku. In P. Bogdalski, J. Cymerski, & K. Jalożyński (Eds), *Bezpieczeństwo osób podlegających ustawowo ochronie wobec zagrożeń XXI wieku*. Wydział Wydawnictw i Poligrafii Wyższej Szkoły Policynjnej.

Kwasiniński, R. (2020). *Metody przesłuchań stosowane przez FBI: Rzecz o tryumfie nauki i rozumie* (Wydanie pierwsze). Difin.

Malinowska, E. A., Labijak, A. A., Śmielowska, N. A., Olszewska, M. A., Chorąży, B. A., Zarzeczny, G. A., Moroń, E. A., Wojtak, M. A., Czelakowska, A. A., Linde-Usiekiewicz, J. A., Gębka-Wolak, M. A., Bielska-Brodziak, A. A., Szczyszek, M. A., Poprawa, M. A.,

Kubicka, E. A., Grałiński, F. A., Kruk-Junger, K. A., Piekot, T. A., Zaśko-Zielińska, M., ... Piwowar, J. A. (2019). *Lingwistyka kryminalistyczna: Teoria i praktyka*. Quaestio. <https://repozytorium.uni.wroc.pl/dlibra/publication/145256/edition/135401>

Moldoch-Mendoń, I., & Maciąg, K. (Eds.). (2020). *Wybrane zagadnienia z zakresu kryminologii i psychologii kryminalistycznej*. Wydawnictwo Naukowe Tygiel sp. z o.o.

Navarro, J., & Schafer, J. R. (2001). Detecting deception. *FBI L. Enforcement Bull.*, 70, 9.

Literatura

- Rabon, D., & Chapman, T. (2012). *Investigative Discourse Analysis: Statements, Letters, and Transcripts*. Carolina Academic Press.
- Richards, Y., & Keatley, D. (2023). Pathways to truth: Using Criteria-Based Content Analysis in missing person cases. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-11-2022-0032>
- Richards, Y., McClish, M., & Keatley, D. (2023a). Finding the missing: Using Statement Analysis to assist in missing person cases. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-02-2023-0008>
- Richards, Y., McClish, M., & Keatley, D. (2023b). Sequencing Statements: Using behaviour sequence analysis with statement analysis to indicate deception. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-03-2023-0014>
- Sandra, D. (1994). The morphology of the mental lexicon: Internal word structure viewed from a psycholinguistic perspective. *Language and Cognitive Processes*, 9(3), 227–269. <https://doi.org/10.1080/01690969408402119>
- Schafer, J. R. (1999). The deterrent effect of Three Strikes law. *FBI L. Enforcement Bull.*, 68, 6.
- Schafer, J. R. (2007). *Grammatical differences between truthful and deceptive written narratives*. Citeseer. <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=8719034108ff073b2057ea9795a7a393563c8e2c>
- Schafer, J. R. (2008). Text bridges and the micro-action interview. *FBI L. Enforcement Bull.*, 77, 20.
- Stawnicka, J. (2022). *Innowacyjność metod wykrywania sprawców przestępstw na podstawie kryminalistycznego śladu językowego—Śląska Biblioteka Cyfrowa*. <https://sbc.org.pl/dlibra/publication/673309>
- Stawnicka, J., & Klonowska, I. (2016a). Psycholingwistyczny portret sprawcy przestępstw. Wstęp do dyskusji. *Resocjalizacja Polska*, 12/2016, 27–40. <https://doi.org/10.22432/pjsr.2016.12.03>
- Turner, D. B. (2022). Introducing the APOD: Analysis of patterns of denial among males accused of sexual offending. *Aggression and Violent Behavior*, 67, 101791. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2022.101791>
- Vrij, A. (2005). Criteria-Based Content Analysis: A Qualitative Review of the First 37 Studies. *Psychology, Public Policy, and Law*, 11(1), 3–41. <https://doi.org/10.1037/1076-8971.11.1.3>
- Vrij, A., Fisher, R., Mann, S., & Leal, S. (2006). Detecting deception by manipulating cognitive load. *Trends in Cognitive Sciences*, 10(4), 141–142. <https://doi.org/10.1016/j.tics.2006.02.003>
- Vrij, A., Fisher, R., Mann, S., & Leal, S. (2008). A cognitive load approach to lie detection. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 5(1–2), 39–43. <https://doi.org/10.1002/jip.82>
- Vrij, A., Granhag, P. A., & Porter, S. (2010). Pitfalls and Opportunities in Nonverbal and Verbal Lie Detection. *Psychological Science in the Public Interest*, 11(3), 89–121. <https://doi.org/10.1177/1529100610390861>
- Wojciechowski, B. W. (2012). *Ocena wiarygodności zeznań świadków dorosłych przy zastosowaniu psychologicznych i prawniczych kryteriów treściowych*. Faculty of Pedagogy and Psychology. <https://opus.us.edu.pl/info/phd/U/SL3baac4008fbd4ab99dd448bcc8f54f0a8/>
- Wojciechowski, B. W., Gräns, M., & Lidén, M. (2018). A true denial or a false confession? Assessing veracity of suspects' statements using MASAM and SVA. *PLOS ONE*, 13(6), e0198211. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0198211>

Badania naukowe

- Argamon, S., S. D., Koppel, M., & Pennebaker, J. (2005). *Lexical Predictors of Personality Type*.
- Carey, A. L., Brucks, M. S., Küfner, A. C. P., Holtzman, N. S., große Deters, F., Back, M. D., Donnellan, M. B., Pennebaker, J. W., & Mehl, M. R. (2015). Narcissism and the use of personal pronouns revisited. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(3), e1–e15. <https://doi.org/10.1037/pspp0000029>
- Elms, S., & Keatley, D. (2025). The Linguistic Disposition of Emergency Callers: Using Proximity Coefficients to Identify the Sentiments of Guilty and Innocent Emergency Callers. *Journal of Police and Criminal Psychology*, 40(2), 312–322. <https://doi.org/10.1007/s11896-023-09601-6>
- Eyigöz, E., Mathur, S., Santamaria, M., Cecchi, G., & Naylor, M. (2020). Linguistic markers predict onset of Alzheimer's disease. *eClinicalMedicine*, 28. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100583>
- Garrison, J. R., Bond, R., Gibbard, E., Johnson, M. K., & Simons, J. S. (2017). Monitoring what is real: The effects of modality and action on accuracy and type of reality monitoring error. *Cortex; a Journal Devoted to the Study of the Nervous System and Behavior*, 87, 108–117. <https://doi.org/10.1016/j.cortex.2016.06.018>
- Marko, K., & Leibetseder, I. (2023). Linguistic Indicators of Psychopathy and Malignant Narcissism in the Personal Letters of the Austrian Killer Jack Unterwiesing. *Forensic Sciences*, 3(1), Article 1. <https://doi.org/10.3390/forensicsci3010006>
- Nahari, G. (2018). Reality Monitoring in the Forensic Context: Digging Deeper into the Speech of Liars. *Journal of Applied Research in Memory and Cognition*, 7(3), 432–440. <https://doi.org/10.1016/j.jarmac.2018.04.003>
- Newman, M. L., Pennebaker, J. W., Berry, D. S., & Richards, J. M. (2003). Lying Words: Predicting Deception from Linguistic Styles. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 29(5), 665–675. <https://doi.org/10.1177/0146167203029005010>
- Nook, E. C., Schleider, J. L., & Somerville, L. H. (2017). A linguistic signature of psychological distancing in emotion regulation. *Journal of Experimental Psychology: General*, 146(3), 337–346. <https://doi.org/10.1037/xge0000263>
- Orr, S., Kronmüller, E., & Shetreet, E. (2026). Hedging the truth: The evaluation of truth under deceptive (un)certainty. *Journal of Pragmatics*, 259, 86–100. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2026.03.016>
- Richards, Y., McClish, M., & Keatley, D. (2023a). Finding the missing: Using Statement Analysis to assist in missing person cases. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-02-2023-0008>
- Richards, Y., McClish, M., & Keatley, D. (2023b). Sequencing Statements: Using behaviour sequence analysis with statement analysis to indicate deception. *Journal of Criminal Psychology*, 13. <https://doi.org/10.1108/JCP-03-2023-0014>
- Shrestha, A., Akrami, N., Kaati, L., Kupper, J., & Schumacher, M. (2021). *Words of Suicide: Identifying Suicidal Risk in Written Communications*. 2150. <https://doi.org/10.1109/BigData52589.2021.9671472>
- Sarzynska-Wawer, J., Pawlak, A., Szymanowska, J., Hanusz, K., & Wawer, A. (2023). Truth or lie: Exploring the language of deception. *PLOS ONE*, 18(2), e0281179. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0281179>